

Kristina DŽIN

OBRTNIČKE ILI UMJETNIČKE DEKORACIJE ANTIČKIH JAVNIH SPOMENIKA GRADA PULE? SLAVOLUK SERGIJEVACA

UDK 904:725>(4975 Pula):736.2>“652“

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 30.06.2010.

Odobreno: 15.10.2010.

Kristina Džin

Burle 68 a

HR - 52203 Medulin

e-mail: kristina.dzin@pu.t-com.hr

U izboru antičkih javnih spomenika Pule (*Colonia Iulia Pola*) iz carskog Augustovog vremena, posebna pozornost se u članku daje slavoluku obitelji Sergijevaca, jednom od najljepših djela antičkog kamenoklesarstva i dometa dekorativnih elemenata izrađenih izuzetnim obrtničkim umijećem pod utjecajem helenističke umjetnosti.

Ključne riječi: slavoluk Sergijevaca, kamenoklesarstvo, Viktorija, Selen, orao, akantus, vinova loza, helenizam, umjetnost

U izboru antičkih javnih spomenika grada Pule na kojima se može analizirati i pratiti razlika između šablonske obrtničke izrade motiva i dekoracije i pokušaja realizacije umjetničkih detalja ili kompozicije, ističu se slavoluk Sergijevaca, djelomično Augustov hram (Džin, 1998, 139-146) i neki sačuvani dekorativni elementi velikog i malog rimskog kazališta (Mlakar, 1981, 91-109). Ovom prigodom posebna će se pozornost posvetiti obrtničkoj

kamenoklesarskoj izvedbi slavoluka Sergijevaca u Puli, jednog od najljepših slavoluka rimskog kamenoklesarstva i umjetničkog umijeća uopće.

Proces helenizacije rimske Pule osobito je bio izražen u 1. stoljeću pr. Kr., kada u skladu s urbanističkim i prostornim proširenjem gradskog areala, kroz graditeljstvo i umjetnički izričaj, grčko-helenistička ornamentika i kompozicija doživljava sustavnu ekspanziju.

Sl. 1 Pula, Slavoluk Sergijevaca, pogled sa zapada (Foto: I. Zirojević)

Sl. 2. Pula, Slavoluk Sergijevaca, pogled sa zapada na detalj luka i atika (Foto: I. Zirojević)

Kolonija Pola utemeljena je 46. i 45. godine pr. Krista kao Cezarova kolonija s ciljem da bude uporište daljnjeg rimskog osvajanja Jadrana prema Grčkoj (Fraschetti, 1983, 77-102). Nakon građanskog rata 42. godine pr. Krista, između trijumvira Oktavijana, Antonija i Lepida i Cezarovih ubojica Bruta i Kasija, Pula kao vjeran cezarijanski grad bila je zauzeta, dijelom razorena i opustošena. Nakon Oktavijanove pobjede u bitci kod Akcija 31. godine pr. Krista (Jurkić Girardi, 1985, 54-66; Jurkić Girardi, 2005, 13-30), zbog važnog geostrateškog položaja, Oktavijan August uskoro obnavlja Pulu i pretvara ju u rimski carski grad, koji na taj način dobija izuzetan značaj imperatorovog velebnog vladanja¹.

U razdoblju trećeg i drugog desetljeća pr. Krista gradi se slavoluk obitelji Sergijevaca, koji je inaugurativni spomenik nagovještaja gospodarskog, političkog i arhitektonsko-umjetničkog procvata rimskog grada Pule krajem 1. stoljeća pr. Krista. Slavoluk, zamišljen kao rimska trijumfalna memorija locirana na istaknutom mjestu izlaska i ulaska u grad (Mlakar, 1964, 29), na osi glavne ulice (*decumanus*), prigradnjom s unutrašnje strane gradskih zidina osigurane vanjskim bočnim polukulama (Matijašić, 2001, 91-100), atraktivan je gradski "portal" nastao spajanjem javne (gradske) i privatne (obiteljske) reprezentacije u ostvarenju jedinstvenog sustava urbane fortifikacijsko-dekorativne funkcije (Džin, 1991, 22). Pulski je slavoluk naručila i dala izgraditi Salvija Postuma Sergi (*Salvia Postuma Sergi*) svojim novcem i to je jasno i nedvosmisleno označila urezanim natpisom u sredini

friza (*Salvia Postuma Sergi / de sua pecunia*)².

Slavoluk obitelji Sergijevaca spada, po opsegu i veličini, u kategoriju manjih spomenika takve vrste. Ojačani ugaoni i središnji dio atika sačinjavaju baze za statue trojice Sergijevaca, u čiju je uspomenu i trajno sjećanje kao obiteljsko spomen-obilježje bio izgrađen slavoluk.

I. Figuralna i florealna dekoracija nosećih struktura slavoluka

Lezene na pročelju slavoluka ukrašene su viticama s akantusovim listovima, koji, izvirući iz bokora različito simetrično postavljenih listova, padaju po točno određenom redu ujedno prekrivajući čitavo polje; šest voluta spiralnog oblika završava na unutra s jednim listićem koji se grana u pet kopljastih dijelova. Slikovnom bogatstvu kompozicije doprinose i vitice koje oplemenjuju cijeli vizualni doživljaj (Traversari, 1971, 49-51).

Površine pilona otvorene prema otvoru luka ukrašene su maštovitim vegetabilnim motivima. Iz jednog velikog i bogatog bokora, koji formiraju glatki akantusovi listovi, izlaze dva struka koji se isprepliću u širokim lukovima prema gore, ujedno formirajući četiri velika kruga s grozdovima i listovima vinove loze. Središnji prostor jedne od voluta popunjen je pticom koja ključa bobegrožda (Marchioro, 1909, 80-123; Leonardi, 1947, 13; Weicker, 1902, 93). Taj se motiv u formi akantusa zasniva na oblicima grčke umjetničke tradicije (Kempter, 1934, 47; Moretti, 1948, 273) izražene na rimskim kamenim spomenicima (Toynbee-Perkins, 1950, 8, tab. 23/1; Schober, 1951, 148, sl. 145-146).

Luk nadsvoduje prolaz kasetama romboidnih polja omeđenih glatkom letvicom. U sredini su postavljeni rozeta i/ili cvijet s vanjskim vijencem od osam, devet ili deset latica i unutarnjim vjenčićem od šest ili osam latica (Traversari, 1971, 54). U sredini geometrijskog tijela realiziran je veliki kompozitni cvijet (Meurer, 1909, 215). Kutovi su dekorirani stiliziranom palmetom čije arheotipove se često susreće u grčkom umjetničkom

¹ Grade se amfiteatar, veliko i malo kazalište, uređuje se forum, propileje, podižu se zgrade carskog kulta, Augustov i Dijanin bram, vodospreme, akvadukt, velebne gradske vile, prometnice s kanalizacijom, proširuju gradske zidine.

² I.I., XI, 72.

svijetu (Payne, 1931, 150, 332, sl. 174), dok su u našem primjeru obrtnički realizirane veoma plastično (Džin, 2009, 1435-147).

U četverokutu, u sredini svoda prostrana luka, uočava se *zmija*, koja se bori s *orlom* raširenih krila u frontalnom napadačkom stavu. Taj prikaz zmije i orla tipološki ima simboličku tradiciju u helenističkoj mitologiji (Ceruti-Rostagno, 1941, 77). To ujedno potvrđuje i činjenicu da je upravo slavoluk Sergijevaca bio podignut s ciljem glorifikacije članova obitelji Sergija.

Krilate sfinge, koje sjede na stražnjim šapama dok su im prednje ispružene, proizlaze iz ikonografije minojsko-mikenskog svijeta. Ova je motivika, kasnije kroz grčku tradiciju arhajskog razdoblja, saživjela s kasnim helenizmom kako na skulpturi tako i na keramici, posebno na sepulkralnim spomenicima i sarkofazima (Traversari, 1971, 55).

Grifon se kroz jednu dugotrajnu i raznovrsnu tipološku metamorfozu, bilo na Orijentu bilo u Grčkoj, našao u figurativnoj rimskoj umjetnosti bez gotovo ikakve ornamentalne valorizacije, već je isključivo religijskog značaja s krajnjom signifikacijom božice Nemeze (Bisi, 1965). S ikonografskog polazišta, grifon je od Augustovog vremena pa do kasne antike (grifon s krilima, tijelom lava i zašiljenim ušima) imao svrhu ukrašavanja počasnih reljefa, oltara, sarkofaga, grobnica, mnogobrojnih fresaka i mozaika (Traversari, 1971, 56, bilj. 54). Grifon s pulskog slavoluka ima glavu orla i njegova krila, noge u obliku šapa, ali tijelo mu je izduženo kao u ribe s perajama. Radi se o "*morskom grifonu*", koji se ne susreće u mnogim paralelama u rimskom umjetničkom svijetu, osim na rijetkim primjercima sarkofaga dekoriranih tim motivom (Reinach, 1922, 350, sl. 2).

Hipokamp s glavom i stražnjim dijelom tijela konja, produženim u jedan dugačak sinusoidni riblji rep; kao motiv u grčkoj umjetnosti prikazivan je ponekad s krilima, a ponekad bez njih, što je uočljivo na grčkoj crnofiguralnoj keramici. Hipokamp kojeg opisuje Plinije Stariji³ u helenističkoj je i rimskoj umjetnosti povezan s božanstvima i mitološkim bićima vezanim uz more (Neptun, Amfitrita, Tetis, Nereida, Europa) (Marchioro, 1909, 14). Na slavoluku Sergijevaca hipokamp na mjestu stražnjih nogu ima dvije velike peraje i treću, ali puno manju, koja se uvrće prema kičmi. Ta artikulacija hipokampa kao i grifona odražava neograničenu kreativnu maštu umjetnika, koji je radio na reljefima kasetiranog luka pulskog slavoluka. Na isti nas zaključak navode i dva vodena konja, koji se mogu pratiti na zidnim slikarijama i mozaicima rimskog vremena (Rizzo, 1929;

Sl. 3. Pula, Slavoluk Sergijevaca, krilata Viktorija (Foto: I. Zirojević)

Sl. 4. Pula, Slavoluk Sergijevaca, detalj svoda luka sa zmijom i orlom (Foto: I. Zirojević)

Sl. 5. Pula, Slavoluk Sergijevaca, detalj atika i kapitela (Foto: I. Zirojević)

tab.151a, 186 a,b, 187; Aurigema, 1960, 44, 48, tab.71, 73, 84), a na slavoluku su prikazana tako da se prednjim šapama izdiže vrteći dugačak i jak rep, koji završava kao u ribe s dvije široke peraje.

Delfini zaključuju seriju "morskih životinja", dobro poznatih u grčko-rimskoj umjetnosti (Glaucker, 1910, 40, bilj. 93; Marchioro, 1909, 124) na funeralnim spomenicima na kojima uvijek sa sigurnošću predstavljaju putovanje

³ Plin., Nat. Hist., XXXVI, 26, Roma 1946, 233.

Sl. 6. Pula, Slavoluk Sergijevaca, florealnog ukrasa sa grozdom i viticama (Foto: K.Džin)

Sl. 7. Pula, Slavoluk Sergijevaca, detalj s prikazom Selene na bojnim kolima, vojne opreme i Erota (Foto: arhiva Mirko Jurkić)

pokojnika prema blaženim otocima, a rijeđe (Cumont, 1942, 157) simboliziraju isključivo more (Marchioro, 1909, 64; Cumont, 1942, 157, 503).

Od brojnih su stvarnih životinja na slavoluku prikazani *pas* s podrezanim repom i dvije *mačke* u pokretu ulijevo s dugačkim repovima. Njihova su tijela napeta i u isčitavanju zrače agresivnošću. S tipološkog stanovišta takvi su likovi prisutni u skulptorskom i slikarskom svijetu rimskog doba, a pripadaju sepulkralnim spomenicima simboličkog značaja (Altmann, 1905, 58, 66, 74, 84, 109, 187, 261, 276; Cumont, 1942, 400.403).

Perjanice s *krilatim Viktorijama* predstavljaju motiv koji se u figuralnoj umjetnosti (Lane, 1933/734, 150, 159) kao i na sicilijanskim monetama (Bellinger-Berlincourt, 1962, 7, tab. 2/1.4, 3/5.6) susreće u grčkoj umjetnosti (Hamdorf, 1964, 59) već od arhajskog razdoblja 6. stoljeća pr. Krista. To je shema na kojoj je prikazana božica Nika raširenih krila s krunom u ruci, a predstavlja simbol pobjede. Među helenističkim krilatim Nikama ne smije se zaboraviti kolosalna statua iz Megare (Beazley, 1956, 565). Našem je pulskom uzorku najbližnja božica Nika koja okrunjuje Atenu na frizu tzv. Gigantomahije s velikog oltara u Pergamonu (Salis, 1923, 257, 261, 285, sl. 61). Sličnost između pergamonske Nike i pulske Viktorije očituje se u vrsti odjeće, u položaju tijela, držanju desne ruke u kojoj se nalazi kruna u tenziji prema naprijed, te lijeve ruke koja je pod pravim kutom položena na bok, dok su noge lagano razmaknute. Na slavoluku Sergijevaca je ipak najznačajnija stilistička interpretacija figura s ograničenim baroknim akcentom, tipičnim za pergamonski stilistički umjetnički izričaj 2. stoljeća pr. Krista. Na temelju navedenih činjenica, pulski se tip krilatih Viktorija, preko grčkih ikonografskih utjecaja, striktno može vezati za maloazijski pergamonski svijet.

Korintski kapiteli slavoluka Sergijevaca imaju dvije posebnosti. Prvu: vanjske uvojnice prekrivene su dugačkim akantusovim listom koji prelazi rubove, i drugu: abakus je sastavljen od tanka sljubljena ruba i jajolika podloška. To je tip akantusa (njem. *Löffelakanthus*; franc. *à*

feuilles d'olivier), koji se vremenski određuje u rano carsko razdoblje (Cavalieri Manasse, 1978, 185, bilj. 88). Tu su i lepezasti režnjevi koji završavaju s pet kopljastih listova. Raspored listova koji izlaze iz baze "*calathosa*", shema postolja kaleža, prevrnutе laticе, ne razlikuju se od dekoracije kapitela na hramovima Marta Ultora i Kastora u Rimu (Guillame, 1877, 13), hrama Fortune Auguste u Pompejima (Töbelmann, 1923, 35, sl. 38), vratima u Nimes-u (Kähler, 1939, 8, sl. 1), slavoluka u Susi (Frova, 1961, 479, sl. 434), u Cavillonu (Frova, 1971, 49, sl. 35; Feletti, 572, sl. 682, 683) i Oranges-u (Blake, 1947, 208). Nema dvojbe da rez akantusovog lista na pulskim kapitelima korintskog reda pripada predaugustovskom razdoblju, ali pojedinosti obrtničke kamenorezačke i klesarske izrade odaju maloazijski helenistički utjecaj, znatno različit od "službenog" rimskog obrtničkog rada i umjetničkog koncepta.

II. Ornamenti trabeacije i atika

Girlande koje pridržavaju erote i bukranij na stranicama frontalnog friza pulskog slavoluka prikazane su u obliku cvijeća i grančica koje na krajevima pridržavaju Puti, a u sredini bukranij. Takva je kompozicija jedinstvena među dekoracijama počasnih i trijumfalnih slavoluka toga vremena (Töbelmann, 1923, 35, sl. 38).

Budući da je pulski slavoluk iz protoaugustovskog razdoblja, on predstavlja prijelaz u kojem se istovremeno apliciraju kako bukraniji tako i Eroti s baroknim elementima helenističke maloazijske skulpture (Altman, 1905, 104; Adriani, 1961, tab. 6/8).

S obje strane natpisa "*Postuma de sua pecunia*", isklesana u centru friza prednje strane slavoluka, nalazi se kompozicija *Selene*, umotane u plašt koji vijori na vjetru. Božica upravlja bigom s dva konja u brzom trku. Upravo takva kompozicija s pulskog slavolika pronalazi svoju inspiraciju u slikovnim prikazima grčke tradicije (Forlati Tamaro, 1947, br. 72). Kompozicijski izričaj kao i opća stilistička interpretacija motiva identična pulskoj, uočava se na frizu velikog oltara u Pergamu. Pozicija Selene

Sl. 8. Pula, Slavoluk Sergijevaca, detalj vojne opreme (Foto: arhiva Mirko Jurkić)

Sl. 9. Pula, Slavoluk Sergijevaca, detalj gornje površine atika s olovnim spojka (Foto: arhiva Mirko Jurkić)

kao i konja predstavlja vrijednost koja izražava utjecaj helenističko-maloazijskog umjetničkog konceptijskog kruga (Peribeni, 1967, 170).

Motiv nepravilno poredanog *oružja* na površini friza slavoluka ima predloške i uzorito podrijetlo u helenističkom svijetu (Traversari, 1971, 71-72). Na slavoluku su pojedini primjerci oružja prikazani u objektivnom značenju i naglašeniji nego u reljefima kasnijih razdoblja, gdje pretežno imaju samo grafičku i dekorativnu vrijednost. U odnosu na natpis i dataciju spomenika, ovo je prvi primjer ovakve kompozicije na italskom području rimskog razdoblja (Picard, 1957, 94; Reinach, 1909, 211-215; Wiegand, 1908, 80. sl. 89-97)

* * *

Pulski slavoluk, građen kao sjećanje na članove obitelji Sergijevaca, produhovljen je izričaj helenističkog utjecaja na graditeljsko oblikovanje i umjetničku dekoraciju. Umjetnički doživljaj slavoluka upućuje na izrazitu osobnost i sublimirani izričaj angažirana projektanta i arhitekta - umjetnika helenističke provenijencije. Sklonost da se u jednom segmentu oficijelne arhitekture specijalne namjene, u počasnom i memorijalnom kamenom luku, objedini veličina i moć Carstva, te carska promidžba, omogućila je kamenoklesarskoj radionici da aplikacijom u kamenu označi i trajno obilježi ozračje grčko-helenističke tradicije.

Graditelj je smišljeno, prema arhitektonskom projektu, unosio u sve dijelove noseće strukture pulskog slavoluka oružje u reljefu friza, vegetabilne ukrase sadržane u girlandama koje nose Amori i bukraniji, krilate Viktorije na trapezoidnim perjanicama. Posebno je izražen morfološki utjecaj s helenističkih građevina koje imaju fasadno

razvijene kolone u paru, slikovit ornament trabeacije na votivnim i funeralnim konstrukcijama. Kameni je luk slavoluka izveden u stilističkom jedinstvu, spontanoj i neforsiranoj stilističkoj koncepciji, što sve navodi na pomisao da je slavoluk djelo arhitekta - majstora prožetih vizijama umjetničkih utjecaja i shema maloazijskih graditeljskih i umjetničkih modela, koji su u arhitekturi i skulpturi bili rašireni na Apeninskom poluotoku u vrijeme kasne Republike (Džin, 1991, 23).

Praktički je i estetski problem smještaja triju skulptura Sergijevaca na atiku slavoluka bio riješen vizualnom podjelom jedinstva atika u tri ritmički izbočene baze u stilu helenističke teatralne umjetnosti. Realizirajući graditeljsko djelo prve generacije takvih rimskih slavoluka u Puli, graditelj je - izvan bilo kakve političke preokupacije - bio zaokupljen isključivo minucioznošću povjerenog zadatka u skućenom urbanom prostoru i prožet duhovno-vizualnim supstancama graditeljske izražajnosti helenističko-orijentalne provenijencije.

Kompozicija krilatih Viktorija, njihova lepršava i gotovo prozirna odjeća kao i pokreti krunjenja lorikom, oblikovanje detalja na konjima u trku dio su umjetničkog izričaja po helenističkoj tradiciji oblikovanja reljefa na slavoluku kraja 1. stoljeća pr. Krista. Analizom likovne obrade akantusa, vinove loze, ptica, posebno orla i ranjene zmijske u rombu - medaljonu na unutrašnjoj strani tjemnog luka, zanatski kamenoklesarski rad dosiže umjetničke domete.

Na taj je način pulski slavoluk precizno kristalizirao formalni trijumfalni i komemorativni luk, stvarajući ujedno neponovljivu skulptorski koherentnu cjelinu osnovnog kamenog masiva, arhitektonske profilacije i reljefne figurativne i vegetabilne obrade.

LITERATURA:

- ADRIANI, 1961 *Adriani (A.), Repertorio d'arte dell' Egitto greco-romano, I, 1961, Palermo.*
- ALTMANN, 1905 *Altman (W.), Die römischen Grabaltäre der Kaiserzeit, 1905, Berlin.*
- AURIGEMA, 1960 *Aurigema (S.), L'Italia in Africa. Tripolitania, (I mosaici), I, 1, 1960, Roma.*
- BEAZLEY, 1956 *Beazley (J.D.), Attic black-figure Vase Painters, 1956, Oxford.*
- BELLINGER-BERLINCOURT, 1962 *Berllinger (A.R.)-Berlincourt (M.A.), "Victory as a coin type", Numismatic Notes a Monographs. 7, 1962, New York.*
- BISI, 1965 *Bisi (A.M.), "Il grifone. Storia di un motivo iconografico nell'antico oriente Mediterraneo", Studi Semitici, 13, 1965, Roma.*
- BLAKE, 1947 *Blake (M.E.), Ancient Roman Construction in Italy from the prehistoric period to Augustus, 1947, Washington.*
- CAVALIERI MANASSE, 1978 *Cavaliere Manase (G.): La decorazione architettonica romana di Aquileia, 1978, Aquileia.*
- CERUTI-ROSTAGNO, 1941 *Ceruti (F.)-Rostagno (L.A.), Vocabolario della lingua italiana, (Apotheosi), 1941, Torino.*
- CUMONT, 1942 *Cumont (F.), Recherches sur la symbolisme funeraite des Romains, 1942, Paris.*
- DŽIN, 1991 *Džin-Jurkić (K.), "Helenistički utjecaj na oblikovanje i dekoraciju slavoluka Sergijevaca u Puli", Jadranski zbornik, 14, 1991, Pula.*
- DŽIN, 1998: *Džin (K.), "Dekoracija Augustovog brama u Puli", Histria Antiqua, 4, 1998, Pula.*
- DŽIN, 2009 *Džin (K.), "Figural and Floreal Reliefs of the Sergii Arch in Colonia Pola", Jurišićev zbornik, 2009, Zagreb.*
- FELETTI, 1972 *Feletti (M.A.), Sussa-arco, 1972.*
- FORLATI TAMARO, 1947 *Forlati Tamaro (B.), Inscriptiones Italiae, (Pola et Nesactium), X/I, , 1947, Roma.*
- FRASCHETTI, 1983 *Fraschetti (A.), "La "Pietas" di Cesare e la colonia di Pola", Annali del Seminario di studi del mondo classico - Archeologia e storia antica, 6, 1983.*
- FROVA, 1961 *Frova (A.), L'arte di Roma e del mondo romano, 1961, Torino.*
- GLAUCKER, 1910 *Glaucker (P.), Inventario des mosaïques de la Gaule et du l'Afrique, II, 1910, Paris.*
- GUILLAME, 1877 *Guillame (E.), "Achantus", in Daremberg-Saglio, Dictionnaire des antiquites grecques et romaines, I, 1, 1877, Paris.*
- HAMDORF, 1964 *Handorf (F.W.), Griechische Kultpersonifikationen der vorhellenistischen Zeit, 1964, Mainz.*
- JURKIĆ GIRARDI, 1985 *Jurkić Girardi (V.), "L'Istria in epoca romana", Monografije i katalozi, I, 1985, Pula.*
- JURKIĆ GIRARDI, 2005 *Jurkić Girardi (V.), Dubovna kultura antičke Istre, (Istra u antičko doba), I, 2005, Zagreb.*
- KÄHLER, 1939 *Kähler (H.), Die römische Kapitelle des Rheingebietes, 1939, Berlin.*
- KEMPTER, 1934 *Kempter (F.), Akanthus - Die Entstehung eines Ornamentmotivs, 1934, Leipzig-Strassburg-Zürich.*

- LANE, 1933/34 *Lane (E.A.), "Lekonian Vase.Painting", Annual of the Britisch School an Athenns, 34, 1933/34, 150 sgg.*
- LEONARDI, 1947 *Leonardi (C.), Il simbolo della vite nell'arte pagana e paleocristiana, 1947, Roma.*
- MARCHIORO, 1909 *Marchioro (V.), Il simbolismo nelle decorazioni sepolcrali romane, 1909, Napoli.*
- MATIJAŠIĆ, 2001 *Matijašić (R.), "Pred-augustejski gradski ulaz na području trga Portarata u Puli", Histria antiqua, 7, 2001, 91-106.*
- MEURER, 1909 *Meurer (M.), Vergleichende Formanlebre des Ornamentes und der Pflanze, 1909, Dresden.*
- MLAKAR, 1981 *Mrakar (Š.), "Iz inventara svjedočanstva o kazališnom životu antičke Pule", Antički teatar na tlu Jugoslavije, 1981, Novi Sad.*
- MORETTI, 1948 *Moretti (G.), Ara Pacis Augustae, 1948, Roma.*
- PAYNE, 1931 *Payne /H.), Necrocorinthia, 1931, Oxford.*
- PICARD, 1957 *Picard (G.Ch.), Les trophées romains, 1957, Paris.*
- REINACH, 1909 *Reinach (G.), Répertoire de reliefs grecques et romaines, 1909, Paris.*
- REINACH, 1922 *Reinach (G.), Répertoire de peintures grecques et romaines, 1922, Paris.*
- RIZZO, 1929 *Rizzo (G.A.), La pittura ellenistico-romana, 1929, Milano.*
- SALLIS, 1923 *Sallis (von A.), Die Kunst der Griechen, 1923, Leipzig.*
- TÖBELMANN, 1923 *Töbelmann (F.), Römische Gebälke, I, 1923, Heidelberg.*
- TOYNBEE-PERKINS, 1950 *Toynbee (J.M.C.)-Perkins (B.W.), "A hellenistic motif in imperial art", PBSR, 18, 1950, 8 sgg.*
- TRAVERSARI, 1971 *Traversari (G.), Larco dei Sergi, 1971, Padova.*
- SCHOBBER, 1951 *Schober (A.), Die Kunst von Pergamon, 1951, Wien-Innsbruck.*
- WEICKER, 1902 *Weicker (G.), Der Seelenvogel in der alten Literatur und Kunst, 1902, Leipzig.*
- WIEGAND, 1908 *Wiegand (Th.), Milet (Das Rathaus von Milet), II, 1908, Berlin*

SUMMARY

ARTS OR CRAFTS?**DECORATION OF THE ANTIQUE MONUMENTS OF THE CITY OF PULA. SERGII ARCH**

Kristina DŽIN

The Colonia Pola was established in 46 or 45 BC as one of Caesar's colonies which was intended to serve as a stronghold of Roman conquest of the Adriatic coast all the way down to Greece. Pola was occupied, ravaged and demolished after Octavian's victory in the Battle of Actium in 31 BC. Octavian Augustus soon restored Pula and transformed it into an imperial city, which was bequeathed with signs of the emperor's benevolent reign.

During the third and second decades BC, the Sergii Arch conceived as triumphal Roman memorial located at a prominent site at the entry and exit to the city, at the axis of the main thoroughfare (decumanus), It emerged through a combination of public (city) and private (familial) representation in the creation of a unique system of urban fortification and decorative functions. The Pula arch was commissioned and constructed by Salvia Postuma Sergi with her own money, which she clearly and unambiguously indicated with an inscription engraved in the middle of the frieze (Salvia Postuma Sergi / de sua pecunia).

1. Figural and floral decorations of the arch's load-bearing structures

The pilaster-strips on the arch's facade are decorated with acanthus leaf. The picturesque wealth of the composition is additionally enhanced by the tendrils which ennoble the entire visual experience.

The surfaces of the pylons is decorated with grape bunches and leaves. The central area of one of these is filled in with a bird which gracefully pecks at the grapes. This motif in the form of an acanthus is modelled on the forms of Greek artistic traditions.

A large composite flower, was made in the middle of the geometric form. The corners are decorated with a stylized palmette whose archetypes can be found in the Greek artistic world, while in this example it is rendered very sculpturally.

A snake can be observed in the quadrilateral in the middle of the vault of the spacious arch. The snake, is engaged in battle with an eagle in frontal stance with wings spread. Typologically, this scene of a snake and eagle has a symbolic tradition in Hellenistic mythology. This is also

confirmed by the fact that the Sergii Arch was erected for the express purpose of glorifying the Sergi family.

Winged sphinxes resting on their hind paws were later revived with Late Hellenism both in sculpture and pottery, so that it can often be encountered on Roman monuments as well, particularly on sepulchral monuments and sarcophagi.

The griffin underwent a long-term and diverse typological metamorphosis both in the Orient and in Greece. In iconographic terms, from the Augustan era to the end of Late Antiquity, the griffin served to decorate honorary reliefs, altars, sarcophagi, tombs, numerous frescoes and mosaics.

The hippocampus, with the head and hind of a horse and extended in a long sinusoid fish tail. On the Sergii Arch, the hippocampus has two large fins instead of hind legs, with a third, much smaller fin which curls toward the back. This articulation of the hippocampus, like the griffin, reflects the unrestricted creative imagination of the artist who worked on the reliefs of the panelled vault of Pula's triumphal arch.

Dolphins close the series of "marine animals" so well-known in Greek art on funereal monuments, on which they always certainly represent the journey of the deceased to some divine islands, while more rarely they exclusively symbolize the sea.

Among the many real animals on the arch, there is a bob-tailed dog and two long-tailed cats moving left. Their bodies are rigid in what can be interpreted as an aggressive stance. In typological terms, such images are present in the sculpture and painting of the Roman era, and they are associated with sepulchral monuments with a symbolic character.

Spandrels with Winged Victory are motifs which in the figural arts can be found in Greek art. This is a scheme which shows the goddess Nike with wings spread and a crown in her hand, and it symbolizes victory. The Pula example is most similar to the goddess Nike crowning Athena on the frieze of the so-called Gigantomachy from the Great Altar in Pergamum.

However, on the Sergi Arch the stylistic interpretation

of the figure with a limited baroque accent typical of the Pergamum art style of the second century BC is the most important. Based on these facts, the Pula-type Winged Victory may be strictly associated with the Pergamum world of Asia Minor via Greek iconographic influences.

The Corinthian capitals of the Sergii Arch have two specific features. First, the external curls are covered with a long acanthus leaf which passes over the edges, and second, the abacus is composed of thin touching edges and an oval base.

There can be no doubt that the cut of the acanthus leaf on the Pula capitals of Corinthian type belong to the pre-Augustan era, while some details of the rendering reflect the Hellenistic influence of Asia Minor, considerably different from the "official" Roman rendering.

II. Ornamentation of the trabeation and attic

The garlands held up by the Erotes and bucrania on the sides of the frontal frieze of the Pula triumphal arch are presented in the form of flowers and branches which are held at the ends by Putti and by the bucranium in the middle. Such composition is unique among the decorations of the honorary and triumphal arches of the time.

Since Pula's triumphal arch dates to the proto-Augustan period, it constitutes a transition in which the bucrania and Erotes with baroque elements of the Hellenistic sculpture of Asia Minor were simultaneously applied. A composition of Selene ensbrouded in a robe which flutters in the wind, riding a biga chariot pulled by two galloping horses. It is precisely such compositions on the Pula triumphal arch which drew their inspiration in the pictorial depictions of

the Greek tradition. The position of Selene and as well as the horses pushing forward, the airy quality of the heavy robe fluttering about the body of the goddess, all accentuate the plasticity and tension of the bodies, indicating a quality that expresses the influence of the Hellenistic artistic conceptual sphere of Asia Minor.

The motif of the irregularly placed weapons on the surface of the frieze of the triumphal arch also has its precedents and conceptual origins in the Hellenistic world. With regard to the inscription and the dating of the monument, this is the first example of such a composition in the Italic zone of the Roman era.

In crafting an architectural creation of the first generation of such Roman triumphal arches in Pula, the builder, notwithstanding any political or social preoccupations, was exclusively consumed with a minutely assigned task within limited urban confines and guided by the spiritual and visual essence of Hellenistic and Oriental architectural expression.

The Pula triumphal arch, constructed to commemorate the members of the Sergii family, is a spiritual expression of the Hellenistic influence on construction and artistic decoration. The artistic experience of the triumphal arch indicates the explicit specificity and sublime personality of an engaged architect and artist of Hellenistic provenance. The urge to unite the majesty and power of the Empire in a segment of official special-purpose architecture, in an honorary and memorial stone arch, made it possible for a workshop to evoke the atmosphere of the Graeco-Hellenistic tradition by applying the models and combinations of forms in stone.

